

Presentació

El somni, abans que Freud en revelés la funció d'accés al món de l'inconscient, ha tingut en literatura funcions i representacions diverses, segons les èpoques i els gustos. La línia divisòria freudiana, entre iconografia que podríem anomenar artificial de l'activitat onírica i la consciència científica del seu paper a l'interior de l'inconscient, no és en qualsevol cas tan rígida com semblaria a primera vista. Ho demostra, per exemple, Emilio D'Agostino, al seu assaig sobre la tipologia del somni en els poemes homèrics. Juntament amb els somnis inspirats en allò que Freud va definir com a «concepció primordial», o sigui una mena de recurs narratiu que assumeix el caràcter de missatge extern o de profecia, ja hi trobem seqüències d'activitats oníriques modernes, és a dir, enteses com activitats de la psique.

Raffaele Pinto, en la seva intervenció sobre el «somni del cor menjat» (*Vida Nova*, III), estudia la relació entre experiència onírica i imaginació poètica, en la perspectiva de la vocació hermenèutica de l'escriptura dantesca, i distingeix el valor inicial del mite de Beatriu (alineat amb les posicions ideològiques de Guido Cavalcanti) del valor que aquest assumirà a la *Vida Nova* (teològicament obert a la transcendència).

Marcello Ciccuto s'ocupa d'un poema il·lustrat del segle XVI, el *Somnium Delphili*, en què es narra l'obstaculitzada història d'amor d'un noble de la ciutat de Piacenza, Marco Antonio Ceresa. Les diverses situacions narratives s'utilitzen com a pretextos verbals per a la representació dels somnis o de transferències mitogràfiques que constitueixen un interessant episodi de transició entre el gust arqueològic del renaixement i les codificacions emblemàtiques d'èpoques més modernes.

L'article de Roberta Capelli pren en consideració els autors occitans moderns i contemporanis que han utilitzat sistemàticament el tema poètic del somni i li han atribuït la funció ideològica d'instrument per a la reivindicació polític-literària de la redescoberta i l'exaltació del passat, específicament de l'herència trobadoresca com a època daurada de la independència lingüística, econòmica i artística del sud de França.

Els somnis de Zeno, a l'aportació de Giovanni Albertocchi, es ressenten naturalment del coneixement de la psicoanàlisi: així, al costat d'alguns que

s'han construït segons els principis del mestre vienès, en trobem d'altres, expressament manipulats per mofar-se d'aquests principis, sobretot del complex d'Èdip.

Els assaigs de Pinto, Ciccuto, Capelli i Albertocchi van ser presentats dins la jornada dedicada a l'*Hermenèutica i iconografia del somni*, que va tenir lloc el 6 de febrer de 2006 a la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona, com a cloenda d'un curs de doctorat sobre «Literatura i psicoanàlisi» impartit per Giovanni Albertocchi i Raffaele Pinto.

Premessa

Il sogno, prima che Freud ne rivelasse la funzione di accesso al mondo dell'inconscio, ha avuto in letteratura ruoli e raffigurazioni diverse, a seconda delle epoche e dei gusti. Lo spartiacque freudiano, tra iconografia per così dire artefatta dell'attività onirica e la consapevolezza scientifica del suo ruolo all'interno dell'inconscio, non è comunque così rigido come parrebbe a prima vista. Lo dimostra, ad esempio, Emilio D'Agostino nel suo saggio sulla tipologia del sogno nei poemi omerici. Accanto ai sogni ispirati a quella che Freud definì come «concezione primordiale», ossia una sorta di risorsa narrativa che assume il carattere di messaggio esterno o di profezia, troviamo già sequenze di attività oniriche moderne, intese cioè come attività della psiche.

Raffaele Pinto, nel suo intervento sul «sogno del cuore mangiato» (*Vita Nuova*, III), studia il rapporto fra esperienza onirica e immaginazione poetica, nella prospettiva della vocazione ermeneutica della scrittura dantesca, e distingue il valore iniziale del mito di Beatrice (allineato con le posizioni ideologiche di Guido Cavalcanti) dal valore che esso acquisterà nella *Vita Nuova* (teologicamente aperto alla trascendenza).

Marcello Ciccuto si occupa di un poemetto illustrato del XVI secolo, il *Somnium Delphili*, di un nobile piacentino, Marco Antonio Ceresa, ove si narra la storia di un suo amore contrastato. Le varie situazioni narrative vengono utilizzate quali pretesti verbali per la raffigurazione di sogni o di transfert mitografici che costituiscono un interessante episodio di passaggio fra il gusto antiquario del rinascimento e le codificazioni emblematiche di età più moderne.

L'articolo di Roberta Capelli prende in esame gli autori occitani moderni e contemporanei che hanno utilizzato sistematicamente il tema poetico del sogno attribuendogli la funzione ideologica di strumento per la rivendicazione politico-letteraria di riscoperta ed esaltazione del passato, specificamente dell'eredità trobadorica, in quanto epoca d'oro dell'indipendenza linguistica, economica ed artistica del Midi della Francia.

I sogni di Zeno, nel contributo di Giovanni Albertocchi, risentono naturalmente della conoscenza della psicoanalisi: così accanto ad alcuni costruiti secondo i principi del maestro viennese, ne troviamo altri, artefatti a bella

posta, che tali principi, in primo luogo il complesso edipico, mettono allegramente alla berlina.

I saggi di Pinto, Ciccuto, Capelli e Albertocchi, sono stati presentati nella giornata dedicata alla *Hermenèutica i iconografia del somni*, svoltasi il 6 febbraio 2006 nella Facoltà di Lettere dell'Università di Girona, a conclusione di un corso di dottorato su «Letteratura e psicoanalisi» tenuto da Giovanni Albertocchi e Raffaele Pinto.